

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a patra)

10 iunie 2010 *

În cauza C-140/09,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Tribunale di Genova (Italia), prin decizia din 27 februarie 2009, primită de Curte la 17 aprilie 2009, în procedura

Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA

împotriva

Presidenza del Consiglio dei Ministri,

* Limba de procedură: italiana.

CURTEA (Camera a patra),

compusă din domnul J.-C. Bonichot, președinte de cameră, din doamna C. Toader, din domnii K. Schiemann, P. Kūris (raportor) și L. Bay Larsen, judecători,

avocat general: domnul N. Jääskinen,
grefier: domnul M.-A. Gaudissart, șef de unitate,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 11 februarie 2010,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA, de V. Roppo, P. Canepa și S. Sardano, avocați;
- pentru guvernul italian, de doamna G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de domnul G. De Bellis, avvocato dello Stato;
- pentru Comisia Europeană, de domnul V. Di Bucci și de doamna E. Righini, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea dreptului Uniunii privind ajutoarele de stat.

- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA (denumită în continuare „TDM”), întreprindere de transport maritim în lichidare, pe de o parte, și Presidenza del Consiglio dei Ministri, pe de altă parte, cu privire la repararea prejudiciului pe care TDM l-ar fi suferit ca urmare a interpretării greșite de către Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) a dispozițiilor dreptului Uniunii privind concurența și ajutoarele de stat și ca urmare a refuzului acesteia din urmă de a sesiza Curtea în conformitate cu articolul 234 al treilea paragraf CE.

Cadrul juridic național

- 3 Subvențiile care fac obiectul acțiunii principale au fost acordate Tirrenia di Navigazione SpA (denumită în continuare „Tirrenia”), întreprindere de navigație concurentă cu TDM, în temeiul Legii nr. 684 din 20 decembrie 1974 privind restructurarea serviciilor maritime de interes național preeminent (GURI nr. 336 din 24 decembrie 1974, denumită în continuare „Legea nr. 684”) și, mai precis, în temeiul articolului 19 din această lege.

4 Articolul 7 din Legea nr. 684 prevede următoarele:

„Ministrul marinei comerciale este autorizat să acorde subvenții destinate prestării de servicii enumerate la articolul precedent, prin încheierea de convenții ad-hoc anuale, în colaborare cu ministrul trezoreriei și cu ministrul participațiilor statului.

Subvențiile prevăzute la alineatul precedent trebuie să asigure timp de trei ani gestiunea serviciilor în condiții de echilibru economic. Aceste subvenții se stabilesc în prealabil pe baza veniturilor nete, a amortizării investițiilor, a costurilor de exploatare, a cheltuielilor de funcționare și a cheltuielilor financiare.

[...]”

5 Articolul 8 din Legea nr. 684 prevede:

„Serviciile de legătură cu insulele mari și mici, indicate la articolul 1 litera c), precum și eventualele prelungiri tehnice și economice necesare trebuie să asigure îndeplinirea cerințelor privind dezvoltarea economică și socială a regiunilor vizate și în special a regiunii Mezzogiorno.

În consecință, ministrul marinei comerciale este autorizat să acorde subvenții pentru prestarea serviciilor menționate, prin încheierea unei convenții ad-hoc în colaborare cu ministrul trezoreriei și cu ministrul participațiilor statului, pentru o perioadă de 20 de ani.”

6 Potrivit articolului 9 din Legea nr. 684:

„Convenția prevăzută la articolul precedent trebuie să cuprindă:

- 1) lista cu legăturile care urmează să fie deservite;
- 2) frecvența fiecărei legături;
- 3) tipurile de nave care trebuie afectate fiecărei legături;
- 4) subvenția care trebuie stabilită în funcție de veniturile nete, de amortizarea investițiilor, de costurile de exploatare, de cheltuielile de funcționare și de cheltuielile financiare.

Înainte de data de 30 iunie a fiecărui an, se ajustează subvenția care trebuie plătită pentru anul respectiv, dacă cel puțin una dintre componentele economice indicate în convenție a suferit, în cursul anului precedent, modificări care depășesc a douăzecea parte din valoarea luată în considerare pentru același post la momentul stabilirii subvenției anterioare.”

7 Articolul 18 din Legea nr. 684 prevede:

„Sarcina financiară ce rezultă din aplicarea prezentei legi este acoperită până la un plafon de 93 de miliarde de lire din fondurile deja înscrise la capitolul 3061 din estimarea bugetului de cheltuieli al Ministerului Marinei Comerciale pentru exercițiul financiar al anului 1975 și din fondurile care vor fi înscrise în capitolele corespunzătoare ale exercițiilor financiare ulterioare.”

8 Articolul 19 din Legea nr. 684 prevede următoarele:

„Până la aprobarea convențiilor prevăzute de prezenta lege, ministrul marinei comerciale, cu acordul ministrului trezoreriei, plătește, în tranșe lunare reportate, acțiuni al căror quantum cumulativ nu depășește [nouăzeci] la sută din quantumul total prevăzut la articolul 18.”

9 Legea nr. 684 a făcut obiectul unei măsuri de punere în executare, Decretul Președintelui Republicii nr. 501 din 1 iunie 1979 (GURI nr. 285 din 18 octombrie 1979), în care se precizează la articolul 7 că acțiunile prevăzute la articolul 19 din legea menționată se plătesc societăților care furnizează servicii de interes național preeminent până la data înregistrării de către Curtea de Conturi a actelor privind încheierea unor convenții noi.

Acțiunea principală și întrebarea preliminară

- 10 Astfel cum rezultă din Hotărârea din 13 iunie 2006, *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, Rec., p. I-5177), care s-a pronunțat în legătură cu acțiunea principală și la care se face referire pentru o expunere mai amplă a situației de fapt și a procedurii care au precedat hotărârea menționată, TDM și Tirrenia sunt două întreprinderi de transport maritim care, în anii 1970, realizau legături maritime regulate între Italia continentală și insulele Sardinia și Sicilia. În 1981, TDM a chemat în judecată Tirrenia la Tribunale di Napoli în vederea reparării prejudiciului pe care pretinde că l-ar fi suferit ca urmare a politicii de prețuri scăzute practice de Tirrenia între 1976 și 1980.

- 11 TDM a invocat acte de concurență neloială și încălcarea articolelor 85, 86, 90 și 92 din Tratatul CEE (devenite articolele 85, 86, 90 și, respectiv, 92 din Tratatul CE, care, la rândul lor, au devenit articolele 81 CE, 82 CE, 86 CE și, după modificare, 87 CE). Aceasta a susținut în special că Tirrenia abuzase de poziția sa dominantă pe piața relevantă practicând tarife mai mici decât prețurile de cost grație subvențiilor publice obținute, a căror legalitate, în raport cu dreptul Uniunii, era îndoielnică. Cu toate acestea, cererea sa a fost respinsă prin hotărârea din 26 mai 1993, confirmată prin hotărârea pronunțată de Corte d'appello di Napoli la 13 decembrie 1996.

- 12 Recursul formulat împotriva acestei hotărâri de lichidatorului societății TDM a fost respins prin hotărârea pronunțată de Corte suprema di cassazione la 19 aprilie 2000, prin care s-a refuzat în special cererea recurentului de a adresa Curții întrebări privind interpretarea dreptului Uniunii, pentru motivul că soluția adoptată de instanțele de fond respecta dispozițiile relevante și era conformă cu jurisprudența Curții.

- 13 Prin înscrisul din 15 aprilie 2002, lichidatorul societății TDM, care a intrat între timp în procedura falimentului, a chemat în judecată Republica Italiană la instanța de trimitere pentru a obține obligarea acestui stat la repararea prejudiciului pe care această întreprindere l-ar fi suferit din cauza erorilor săvârșite de Corte suprema di cassazione în interpretarea normelor dreptului Uniunii privind concurența și ajutoarele de stat și din cauza încălcării obligației de trimitere care incumbă acesteia în temeiul articolului 234 al treilea paragraf CE. Prejudiciul invocat constă în pierderea posibilității de a obține, în acțiunea formulată împotriva Tirrenia, repararea efectelor prejudiciabile ale concurenței neloiiale exercitate, potrivit TDM, de Tirrenia.
- 14 La 14 aprilie 2003, instanța de trimitere a sesizat Curtea cu o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare care a determinat pronunțarea Hotărârii Traghetti del Mediterraneo, citată anterior, în care Curtea a hotărât:

„Dreptul comunitar se opune unei legislații naționale care exclude, în general, răspunderea statului membru pentru prejudiciile cauzate particularilor prin încălcarea dreptului comunitar imputabilă unei instanțe care se pronunță în ultimă instanță pentru motivul că încălcarea în cauză rezultă dintr-o interpretare a normelor de drept sau dintr-o apreciere a situației de fapt și a probelor realizată de această instanță.

Dreptul comunitar se opune de asemenea unei legislații naționale care limitează angajarea acestei răspunderi numai în caz de dol sau de culpă gravă a judecătorului, dacă o astfel de limitare ar conduce la excluderea angajării răspunderii statului membru vizat în alte cazuri în care s-a săvârșit o încălcare vădită a dreptului aplicabil, precum cea menționată la punctele 53-56 din Hotărârea din 30 septembrie 2003, Köbler [C-224/01, Rec., p. I-10239].”

- 15 Ulterior acestei hotărâri, instanța de trimitere a constatat, în hotărârea din 27 februarie 2009, „existența nelegalității săvârșite de statul judecător” și a dispus, printr-o ordonanță separată, continuarea procedurii pentru a se soluționa cererea de reparare a daunelor rezultând din această nelegalitate. Acesta este stadiul procedural în care instanța a sesizat din nou Curtea, ridicând problema interpretării dreptului Uniunii privind ajutoarele de stat.
- 16 În susținerea cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare, instanța de trimitere precizează că nu poate deduce nici din dreptul Uniunii, nici din jurisprudența Uniunii un răspuns clar privind problema dacă respectivul comportament adoptat la acel moment de Tirrenia, în special prin subvențiile în discuție, a denaturat concurența pe piața comună. Deși Corte suprema di cassazione a înlăturat această posibilitate prin hotărârea din 19 aprilie 2000, pentru motivul că de aceste subvenții beneficia o activitate de cabotaj, exercitată în interiorul unui singur stat membru, totuși aceasta apreciază că se ridică problema compatibilității Legii nr. 684, în particular a articolului 19 din aceasta, cu articolele 86 CE-88 CE.
- 17 Pe de o parte, instanța de trimitere ridică problema legalității ajutoarelor de stat acordate cu titlu de acout, în lipsa unor criterii precise și restrictive prin care să se evite ca acestea să poată denatura concurența. Aceasta subliniază că prin plata unor astfel de ajutoare se poate ajunge la acordarea de subvenții de către stat fără niciun control prealabil al gestiunii economice a întreprinderii beneficiare, fapt care ar putea-o determina, pe baza acestor ajutoare, să adopte politici comerciale prin care să elimine concurența. Instanța precizează că, având în vedere constatările efectuate de Corte suprema di cassazione, trebuie să se răspundă la această întrebare ținând cont de faptul că întreprinderea care a beneficiat de subvențiile în discuție avea obligația să aplice tarifele impuse de autoritatea administrativă.

18 Pe de altă parte, instanța de trimitere apreciază că, având în vedere Hotărârea din 24 iulie 2003, *Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg* (C-280/00, Rec., p. I-7747), și ținând cont de legăturile deservite de Tirrenia care trebuie luate în considerare în vederea soluționării acțiunii principale, respectiv legăturile Genova-Cagliari și Genova-Porto Torres, precum și situația geografică a acestor comune pe teritoriul Uniunii Europene, se poate pune efectiv problema denaturării concurenței din cauza efectului subvențiilor în discuție asupra schimburilor dintre statele membre. Aceasta declară că problema rămâne la aprecierea Curții.

19 În aceste condiții, Tribunale di Genova a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„O reglementare națională în materia ajutoarelor de stat, precum cea cuprinsă în Legea nr. 684 [...], mai exact articolul 19, care prevede posibilitatea acordării de ajutoare de stat – deși numai cu titlu de acout – în lipsa unor convenții și fără stabilirea prealabilă de criterii precise și restrictive prin care să se evite ca plata ajutorului să poată denatura concurența, este compatibilă cu principiile dreptului comunitar, în special cu prevederile articolelor 86 CE, 87 CE și 88 CE și ale titlului V (fostul titlu IV) din tratat și, în această privință, este important ca beneficiarul să fie obligat să aplice tarifele impuse de autoritatea administrativă?”

Cu privire la întrebarea preliminară*Cu privire la obiectul, la modul de formulare și la admisibilitatea întrebării*

- ²⁰ Din decizia de trimitere rezultă că Tribunale di Genova s-a pronunțat deja în acțiunea principală cu privire la răspunderea statului italian pentru omisiunea din partea Corte suprema di cassazione de a sesiza Curtea cu o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare conform articolului 234 al treilea paragraf CE atunci când a reținut existența, în primul rând, a unei norme de drept având ca obiect conferirea de drepturi particularilor, în al doilea rând, a unei încălcări suficient de grave a acestei norme de drept și, în al treilea rând, a unei legături de cauzalitate directă între încălcarea obligației care incumba statului și prejudiciul invocat, care consta în pierderea de către TDM a șansei de a câștiga procesul împotriva Tirrenia. În acest context, se pare că Tribunale di Genova a admis de asemenea, referindu-se la Hotărârea din 11 iulie 1996, SFEI și alții (C-39/94, Rec., p. I-3547), posibilitatea angajării, în temeiul dreptului național, a răspunderii extracontractuale a beneficiarului unui ajutor de stat plătit în mod nelegal.
- ²¹ Cu toate acestea, instanța de trimitere, înainte de a se pronunța asupra cererii de reparare a prejudiciului invocat de TDM, solicită Curții să se pronunțe cu privire la compatibilitatea cu dreptul Uniunii a unei reglementări naționale precum cea cuprinsă în Legea nr. 684, mai exact a articolului 19 din aceasta. În plus, astfel cum rezultă nu din întrebarea adresată, ci din motivele deciziei de trimitere menționate la punctele 16 și 18 din prezenta hotărâre, aceasta ridică, în esență, problema dacă subvențiile care fac obiectul acțiunii principale au afectat schimburile comerciale dintre statele membre și au antrenat denaturări ale concurenței, lăsând acest aspect la aprecierea Curții.

- 22 Având în vedere modul de formulare a întrebării și interogațiile instanței de trimitere, trebuie amintit că, în primul rând, Curtea nu are competența de a se pronunța cu privire la compatibilitatea unei măsuri naționale cu dreptul Uniunii (a se vedea în special Hotărârea din 26 ianuarie 2010, *Transportes Urbanos y Servicios Generales*, C-118/08, Rep., p. I-635, punctul 23 și jurisprudența citată). Aceasta nu se poate pronunța nici cu privire la compatibilitatea cu piața comună a unui ajutor de stat sau a unei scheme de ajutor, aprecierea acestei compatibilități fiind de competența exclusivă a Comisiei Europene, care acționează sub controlul instanței Uniunii (a se vedea Hotărârea din 23 martie 2006, *Enirisorse*, C-237/04, Rec., p. I-2843, punctul 23). Curtea nu are nici competența de a se pronunța asupra situației de fapt din acțiunea principală sau de a aplica normele Uniunii pe care le-a interpretat unor măsuri sau situații naționale, aceste aspecte fiind de competența exclusivă a instanței naționale (a se vedea Hotărârea din 30 martie 2006, *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti*, C-451/03, Rec., p. I-2941, punctul 69 și jurisprudența citată).
- 23 Rezultă că, în speță, nu este de competența Curții să se pronunțe cu privire la compatibilitatea Legii nr. 684 cu dreptul Uniunii sau cu privire la compatibilitatea subvențiilor care fac obiectul acțiunii principale cu piața comună și nici să aprecieze situația de fapt din acțiunea principală pentru a stabili dacă respectivele subvenții au afectat schimburile dintre statele membre și au denaturat sau au amenințat să denatureze concurența.
- 24 Cu toate acestea, Curtea este competentă să furnizeze instanței de trimitere toate elementele de interpretare proprii dreptului Uniunii care îi pot permite acestuia să aprecieze conformitatea unei măsuri naționale cu acest drept în vederea soluționării cauzei cu care este sesizată (a se vedea Hotărârile citate anterior *Enirisorse*, punctul 24, și *Transportes Urbanos y Servicios Generales*, punctul 23). În materia ajutoarelor de stat, Curtea poate furniza instanței de trimitere în special elementele de interpretare care să îi permită acestuia să stabilească dacă o măsură națională poate fi calificată drept ajutor de stat în sensul dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens în special Hotărârea din 22 noiembrie 2001, *Ferring*,

C-53/00, Rec., p. I-9067, punctul 29, Hotărârea Enirisorse, citată anterior, punctele 25 și 51, Hotărârea Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, citată anterior, punctele 54 și 72, Hotărârea din 17 iulie 2008, Essent Netwerk Noord și alții, C-206/06, Rep., p. I-5497, punctul 96, precum și Hotărârea din 5 martie 2009, UTECA, C-222/07, Rep., p. I-1407, punctele 41 și 47).

- 25 În al doilea rând, trebuie constatat că, deși instanța de trimitere pare a fi apreciat deja că subvențiile care fac obiectul acțiunii principale constituie ajutoare de stat, întrebările adresate de aceasta, astfel cum sunt precizate la punctele 16-18 din prezenta hotărâre, se referă, după cum urmează a se demonstra la examinarea pe fond a cererii, chiar la condițiile existenței unui ajutor de stat în sensul dreptului Uniunii.
- 26 În schimb, deși Comisia sugerează să se furnizeze instanței de trimitere precizări privind, pe de o parte, noțiunea de ajutor nou supus obligației de notificare prealabilă și, pe de altă parte, răspunderea beneficiarului unui ajutor nelegal, trebuie constatat că întrebările instanței de trimitere nu privesc aceste probleme, pe care pare a le fi soluționat cel puțin parțial. De altfel, aceasta nu furnizează elementele de fapt și de drept necesare examinării unor astfel de probleme.
- 27 Ca urmare a tot ceea ce precedă, întrebarea adresată trebuie înțeleasă ca o solicitare de a se stabili dacă dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că subvențiile plătite în circumstanțe precum cele din acțiunea principală, în temeiul unei legislații naționale care prevede plata de acțiuni înainte aprobării unei convenții, pot constitui ajutoare de stat.
- 28 Potrivit guvernului italian, această problemă este lipsită de relevanță și, din acest motiv, trebuie declarată inadmisibilă. Astfel, trebuie subliniat că nu se pune problema calificării subvențiilor care fac obiectul acțiunii principale drept ajutoare de stat, deoarece acestea privesc perioada 1976-1980, adică o perioadă în cursul căreia piața cabotajului nu era încă liberalizată.

29 În această privință, trebuie amintit că prezumția de pertinență a întrebărilor adresate cu titlu preliminar de instanțele naționale nu poate fi înlăturată decât în cazuri excepționale, în special atunci când este evident că interpretarea solicitată a dispozițiilor dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea ori cu obiectul acțiunii principale sau atunci când problema este de natură ipotetică (a se vedea în special Hotărârea din 4 octombrie 2007, Rampion și Godard, C-429/05, Rep., p. I-8017, punctele 23 și 24, precum și Hotărârea din 11 decembrie 2008, MI.VER și Antonelli, C-387/07, Rep., p. I-9597, punctul 15 și jurisprudența citată).

30 Or, se impune constatarea faptului că problema calificării subvențiilor care fac obiectul acțiunii principale are legătură cu obiectul litigiului dintre TDM și statul italian și nu ridică o problemă ipotetică, întrucât, pentru a soluționa acest litigiu, este necesar ca instanța de trimitere să stabilească dacă Tirrenia a beneficiat de ajutoare de stat. Prin urmare, întrebarea adresată, astfel cum este formulată, este admisibilă.

Cu privire la întrebare

31 Trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, pentru calificarea drept ajutor este necesară îndeplinirea tuturor condițiilor următoare. În primul rând, trebuie să fie vorba despre o intervenție a statului sau prin intermediul resurselor de stat. În al doilea rând, această intervenție trebuie să fie susceptibilă să afecteze schimburile comerciale dintre statele membre. În al treilea rând, aceasta trebuie să acorde un avantaj beneficiarului. În al patrulea rând, aceasta trebuie să denatureze sau să amenințe să denatureze concurența (a se vedea în acest sens în special Hotărârea din

21 martie 1990, Belgia/Comisia, cunoscută sub numele „Tubemeuse”, C-142/87, Rec., p. I-959, punctul 25, Hotărârea Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, citată anterior, punctele 74 și 75, Hotărârea Enirisorse, citată anterior, punctele 38 și 39, Hotărârea Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, citată anterior, punctele 55 și 56, Hotărârea din 1 iulie 2008, Chronopost/UFEX și alții, C-341/06 P și C-342/06 P, Rep., p. I-4777, punctele 121 și 122, Hotărârea Essent Netwerk Noord și alții, citată anterior, punctele 63 și 64, precum și Hotărârea UTECA, citată anterior, punctul 42).

- 32 În speță, prima dintre aceste condiții nu face obiectul întrebării adresate și nu necesită discuții, întrucât subvențiile care fac obiectul acțiunii principale au fost plătite în temeiul Legii nr. 684 și au fost suportate, astfel cum rezultă în special din articolele 18 și 19 din această lege, din bugetul de stat.
- 33 Având în vedere motivarea deciziei de trimitere, astfel cum a fost menționată la punctele 16-18 din prezenta hotărâre, trebuie să se examineze mai întâi a treia condiție și, ulterior, a doua condiție împreună cu a patra condiție.

Cu privire la avantajul conferit întreprinderii beneficiare

- 34 Sunt considerate ajutoare intervențiile care, sub orice formă, pot favoriza direct sau indirect întreprinderi sau care trebuie să fie considerate un avantaj economic pe care întreprinderea beneficiară nu l-ar fi putut obține în condiții de piață normale (Hotărârile citate anterior SFEI și alții, punctul 60, Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, punctul 84, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 59, precum și Essent Netwerk Noord și alții, punctul 79).

- 35 În schimb, în măsura în care o intervenție a statului trebuie considerată a fi o compensație care reprezintă contraprestația serviciilor prestate de întreprinderile beneficiare în executarea obligațiilor de serviciu public, astfel încât aceste întreprinderi nu profită, în realitate, de un avantaj financiar, iar intervenția respectivă nu are, așadar, ca efect plasarea acestora într-o poziție concurențială mai favorabilă în raport cu întreprinderile concurente, o astfel de intervenție nu constituie un ajutor de stat în sensul dreptului Uniunii (a se vedea Hotărârile citate anterior Ferring, punctele 23 și 25, și Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, punctul 87, pronunțate ca răspuns la întrebări preliminare adresate anterior hotărârii pronunțate de Corte suprema di cassazione la 19 aprilie 2000, în discuție în acțiunea principală, precum și Hotărârile Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 60, și Essent Netwerk Noord și alții, punctul 80).
- 36 Cu toate acestea, pentru ca, într-un caz concret, o astfel de compensație să nu fie calificată drept ajutor de stat, trebuie să fie îndeplinite anumite condiții (Hotărârile citate anterior Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, punctul 88, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 61, precum și Essent Netwerk Noord și alții, punctul 81).
- 37 În primul rând, întreprinderea beneficiară a unei astfel de compensații trebuie să fie însărcinată efectiv cu executarea unor obligații de serviciu public, iar aceste obligații trebuie să fie definite în mod clar (Hotărârile citate anterior Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, punctul 89, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 62, precum și Essent Netwerk Noord și alții, punctul 82).
- 38 În al doilea rând, parametrii pe baza cărora este calculată compensația trebuie stabiliți în prealabil în mod obiectiv și transparent, în scopul de a evita ca aceasta să confere un avantaj economic care ar putea favoriza întreprinderea beneficiară în raport cu întreprinderi concurente (Hotărârile citate anterior Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, punctul 90, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 64, precum și Essent Netwerk Noord și alții, punctul 83).

- 39 În al treilea rând, compensația nu poate depăși ceea ce este necesar pentru a acoperi în întregime sau în parte costurile ocazionate de executarea obligațiilor de serviciu public, ținând cont de veniturile aferente, precum și de un beneficiu rezonabil pentru executarea acestor obligații (Hotărârile citate anterior Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, punctul 92, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 66, precum și Essent Netwerk Noord și alții, punctul 84).
- 40 În al patrulea rând, compensația trebuie stabilită pe baza unei analize a costurilor pe care o întreprindere medie, bine administrată și dotată în mod adecvat cu mijloacele necesare în scopul de a putea îndeplini cerințele de serviciu public impuse, le-ar fi suportat pentru executarea acestor obligații, ținând cont de veniturile aferente, precum și de un beneficiu rezonabil pentru executarea acestor obligații (Hotărârile citate anterior Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, punctul 93, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 67, precum și Essent Netwerk Noord și alții, punctul 85).
- 41 În speță, din articolele 8 și 9 din Legea nr. 684 rezultă că subvențiile care fac obiectul acțiunii principale erau destinate prestării de servicii de legătură cu insulele mari și mici italiene, care trebuiau să asigure îndeplinirea cerințelor de dezvoltare economică și socială a regiunilor vizate și în special a regiunii Mezzogiorno. Convențiile semnate cu întreprinderile beneficiare ale acestor subvenții trebuiau să prevadă obligații privind legăturile care trebuiau deservite, frecvența acestor legături și tipurile de nave care trebuiau afectate fiecărei legături. Rezultă de aici că întreprinderile beneficiare erau însărcinate cu executarea unor obligații de serviciu public.
- 42 Pe de altă parte, articolul 7 din Legea nr. 684 prevede că subvențiile trebuie să asigure gestionarea serviciilor în condiții de echilibru economic și că acestea vor fi stabilite în prealabil pe baza veniturilor nete, a amortizării investițiilor, a costurilor de exploatare, a cheltuielilor de funcționare și a cheltuielilor financiare.

- 43 Cu toate acestea, instanța de trimitere subliniază în decizia sa că abia prin Decretul Președintelui Republicii nr. 501 din 1 iunie 1979 au fost identificate elementele economice și de gestiune care trebuiau luate în considerare în convențiile care trebuiau încheiate în temeiul Legii nr. 684 și că doar în iulie 1991 statul italian și fiecare dintre întreprinderile grupului Tirrenia au încheiat respectivele convenții pentru o perioadă de 20 de ani, acestea intrând în vigoare la 1 ianuarie 1989. Pe parcursul întregii perioade avute în vedere în acțiunea principală, respectiv 1976-1980, și până la aprobarea acestor convenții, subvențiile care fac obiectul acțiunii principale au fost plătite cu titlu de accont în temeiul articolului 19 din Legea nr. 684.
- 44 Rezultă că, în lipsa convențiilor amintite, subvențiile care fac obiectul acțiunii principale au fost plătite pe toată perioada sus-menționată fără ca obligațiile de serviciu public cu care au fost însărcinate întreprinderile beneficiare să fie clar definite, fără ca parametrii pe baza cărora s-a calculat compensarea acestor obligații să fi fost stabiliți în prealabil, în mod obiectiv și transparent, și fără a garanta că această compensație nu depășea ceea ce era necesar pentru acoperirea costurilor suportate pentru îndeplinirea obligațiilor respective. Neîndeplinind nici cea de a patra condiție menționată la punctul 40 din prezenta hotărâre, aceste subvenții nu întrunesc, așadar, niciuna dintre condițiile care permit ca o compensație a obligațiilor de serviciu public să nu fie calificată drept ajutor de stat în sensul dreptului Uniunii din cauza lipsei avantajului conferit întreprinderii vizate.
- 45 Faptul că subvențiile au fost plătite cu titlu de accont, în așteptarea aprobării convențiilor care de altfel au fost încheiate și au intrat în vigoare abia după mulți ani, este irelevant în acest sens. Astfel, o asemenea situație nu conduce la dispariția avantajului conferit întreprinderii beneficiare și nici a efectelor pe care un astfel de avantaj le poate avea asupra concurenței, din moment ce nu sunt îndeplinite toate condițiile sus-menționate.
- 46 De asemenea, este irelevant faptul că unele tarife erau impuse de autoritatea administrativă întreprinderii care a beneficiat de subvențiile care fac obiectul acțiunii principale. Astfel, deși, raportat la condițiile sus-menționate, asemenea tarife sunt

importante pentru a aprecia costurile ocazionate de executarea obligațiilor de serviciu public ținându-se cont de veniturile aferente, în schimb acestea nu au efect asupra existenței avantajului conferit întreprinderii beneficiare, din moment ce toate aceste condiții nu sunt îndeplinite.

Cu privire la atingerea adusă schimburilor dintre statele membre și la riscul denaturării concurenței

⁴⁷ Astfel cum s-a menționat la punctele 16 și 18 din prezenta hotărâre, instanța de trimitere apreciază că în acțiunea principală se pune problema atingerii aduse schimburilor dintre statele membre și a denaturării concurenței.

⁴⁸ Guvernul italian exprimă o opinie contrară, invocând faptul că, la momentul respectiv, piața cabotajului nu era liberalizată, liberalizarea acestei piețe survenind doar ca urmare a Regulamentului (CEE) nr. 3577/92 al Consiliului din 7 decembrie 1992 de aplicare a principiului liberei circulații a serviciilor la transporturile maritime în interiorul statelor membre (cabotaj maritim) (JO L 364, p. 7, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 83) și în ceea ce privește, mai precis, cabotajul insular în Marea Mediterană, începând de la 1 ianuarie 1999. În ședință, guvernul italian a precizat că niciun operator dintr-un alt stat membru nu a operat pe liniile interne pe care era prezentă Tirrenia în cursul anilor 1976-1980, în timp ce TDM a invocat prezența pe aceste linii a unei societăți născute din fuziunea unei societăți italiene cu o societate spaniolă.

⁴⁹ În această privință, trebuie subliniat că împrejurarea că eliminarea restricțiilor cu privire la furnizarea de servicii de transport maritim în interiorul statelor membre este ulterioară perioadei avute în vedere în acțiunea principală nu exclude în mod

obligatoriu posibilitatea ca subvențiile care fac obiectul acțiunii principale să fi afectat schimburile dintre statele membre și ca acestea să fi denaturat sau să fi amenințat să denatureze concurența.

50 Astfel, pe de o parte, nu se poate exclude că Tirrenia a fost, după cum susține TDM, în concurență cu întreprinderi din alte state membre pe liniile interne vizate, ceea ce revine instanței de trimitere să verifice. Pe de altă parte, nu se poate exclude nici faptul că aceasta a fost în situație de concurență cu astfel de întreprinderi pe linii internaționale și că, în lipsa unei contabilizări separate pentru diferitele sale activități, a existat un risc de subvenții încrucișate, mai precis, în speță, riscul ca veniturile obținute din activitatea sa de cabotaj, care a beneficiat de subvențiile care fac obiectul acțiunii principale, să fi fost utilizate în favoarea activităților exercitate de aceasta pe respectivele linii internaționale, ceea ce revine de asemenea instanței de trimitere să verifice.

51 În orice caz, revine instanței de trimitere obligația să aprecieze, pe baza acestor indicii și în lumina situației de fapt din acțiunea principală, dacă subvențiile care fac obiectul acțiunii principale puteau afecta schimburile dintre statele membre și dacă acestea au denaturat sau au amenințat să denatureze concurența.

52 Ținând cont de toate aceste considerații, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că subvențiile plătite în împrejurările din acțiunea principală, în temeiul unei legislații naționale care prevede plata de acțiuni înainte de aprobarea unei convenții, constituie ajutoare de stat dacă aceste subvenții pot afecta schimburile dintre statele membre și denaturează sau amenință să denatureze concurența, ceea ce revine instanței naționale să verifice.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 53 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară:

Dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că subvențiile plătite în împrejurările din acțiunea principală, în temeiul unei legislații naționale care prevede plata de acțiuni înainte de aprobarea unei convenții, constituie ajutoare de stat dacă aceste subvenții pot afecta schimburile dintre statele membre și denaturează sau amenință să denatureze concurența, ceea ce revine instanței naționale să verifice.

Semnături